

1. *Otázka dávno rozhodnutá stává se opět spornou.* 7

Socialismus je mínění o tom, jak má býti rozdělen národní důchod. Jeho rozdělení není přírodním zjevem; je to věc úpravy, kterou možno změnit, jako každou jinou úpravu. Změnila se za naší paměti v takové míře, jaká by se královně Viktorii zdála neuvěřitelnou a pohoršlivou, a mění se stále rok od roku. Proto musíme uvažovati nikoli o tom, zde dnešní rozdělení má být změněno či nikoli, nýbrž o tom, jaké změny jsou žádoucí k dosažení trvalého blahobytu. To je ona rozhodnutá otázka, která se stala opět spornou v XIX. století pod praporem socialismu; je to však otázka, o níž by si každý měl učiniti své vlastní osobní mínění, aniž by si půjčoval názory od socialistů.

2. *Dělení.* 11

Dělení není ani revoluční novinkou, ani Mojžíšovým *milostivým létem*; je to nutná a neodkladná denní a hodinová událost civilisovaného života. Ježto se bohatství skládá z potravin, které se zkazí, nejsou-li ihned spotřebovány, a ze zboží, které se užíváním opotřebuje, a není-li užíváno, rozpadne, musí být okamžitě rozděleno a spotřebováno. Šetření není možno: věci se neuchovají. Šetřením se nazývá jednání, podle něhož osoba, mající přebytečné potraviny, dovolí jiné osobě, aby je spotřebovala, slíbí-li tato druhá osoba, že provede stejnou transakci opačného smyslu v budoucnu. Obě dohromady nic neušetřily, neboť jedna spotřebuje, co druhá ušetří. Návrh, že by měl každý šetřit, je čirý nesmysl. Národ, který by přestal pracovati, zahyne do 14 dnů, i kdyby každý jeho příslušník *ušetřil* milion.

3. *Kolik každé ženě.* 13

Tato otázka se nevyřídí sama sebou. Musí býti vyřízena zákonem a provedena policií. Mají-li se změnit podíly, musí se změnit zákon. Příklady dnešního rozdělení. Dnešní rozdělení se tak přičí všeobecné mravní představě spravedlnosti a je tak neslučitelné se zdravým stavem národa, že proti němu povstal všeobecný odpor. Ale odpor nemůže mít politického účinku,

dokud se nestane matematicky přesným. Nestačí vyjadřovati ho výrazy *více* nebo *méně*; musí být podrobně prozkoumána otázka, *o kolik* více nebo méně. A poněvadž bohatství se měří na peníze, musí být rozdělení vyjadřováno v důchodech určité velikosti.

4. *Bez práce nejsou koláče.* 15

Poněvadž národ žije z ruky do úst, musí být nepřetržitě konána produktivní práce, jinak nebude potravin, jež by se mohly rozdělit. Avšak ačkoli každý musí jísti, nemusí každý pracovati, neboť za moderních poměrů může každý z nás vyrobiti daleko více, než je třeba k živobytí jednoho člověka. Kdyby pracoval každý, měl by každý hodně volné chvíle. Je to však možno zařídit tak, že někteří lidé vykonají veškeru práci a nemají vůbec volné chvíle, aby jiní mohli míti veškeru volnou chvíli a nemusili nic dělati. Těmito dvěma krajnostmi je dokonalý socialismus a dokonalé otroctví. Nevolnictví, feudalismus a kapitalismus jsou přechodné stupně. Klíčem k dějinám revolucí je neustálý zápas lidí i tříd o změnu v přidělení pracovního úkolu, v rozdělení bohatství a volné chvíle v jejich prospěch. Moderní objevy a vynálezy nesmírně vzrostla cena, o kterou se hraje v této hře.

5. *Komunismus.* 16

O komunismu je třeba uvažovati bez osobních, politických nebo náboženských předsudků, jako o každém jiném způsobu dělení. Byl to systém apoštolů a je všeobecně praktikován v rodině. V moderních městech je nepostradatelný. Příkladem praktického komunismu jsou všechna zařízení, která jsou placena ze společné pokladny a jsou přístupná každému bez rozdílu. Běžnými a do očí bijícími příklady jsou silnice a mosty, armády a loďstva, pouliční osvětlení a dláždění, policisté, popeláři a zdravotní inspektoři.

6. *Hranice komunismu.* 19

Komunismus v svém dnešním rozsahu je tak uspokojivý a nepochybný, že ti, kdož si jej uvědomují, zeptají se snad, proč nekomunisovati všeho. Příčiny, proč je to nemožné. Komunismus je možno provést při takových zařízeních, která jsou nezbytná nebo užitečná pro všechny, a proto jsou obecně schvalována. Může být rozšířen na věci, při nichž jsou občané ochotni

dávati a bráti, jako na př. veslař platí dávku na cricketové hřiště, neboť ví, že hráč cricketu platí dávky na úpravu jezera. Ale z okruhu komunismu jsou vyloučena všechna zařízení, o nichž je nějaká vážnější neshoda v názorech (na příklad bohoslužby), a všechny věci, které někteří lidé považují za škodlivé (na příklad alkoholické nápoje). Podloudný komunismus je nevyhnutelný při vědeckých a vůbec kulturních zařízeních, neboť obyčejná občanka nechápe jejich důležitosti tak, aby byla ochotna platiti na jejich řádné vybavení. Proto jsou vlády nuceny vybavovati je bez dotazu u voličstva, které si zvyklo věřiti, že Greenwichské hvězdárny, Národní galerie, Britská musea a podobné věci jsou bezplatným darem přírody.

7. Sedmero návrhů. 24

Dnes je propagováno nebo praktikováno sedm způsobů rozdělení. 1. Každému (ať muži či ženě), kolik vyrobí. 2. Každému, kolik zaslouží. 3. Každému, kolik může uchvátiti. 4. Prostému lidu tolik, aby ho to při celodenní práci udrželo na živu, vše ostatní aristokracii. 5. Rozdělení společnosti na třídy, při čemž dělení bude uvnitř jednotlivých tříd přibližně stejné, mezi jednotlivými třídami však nestejně. 6. Nechejme vše při starém!

7. Socialismus: každému stejně.

8. Každé ženě, kolik vyrobí. 26

Zdánlivá spravedlivost tohoto způsobu. Dvě rozhodující námitky proti němu: a) není možno zjistiti, kolik která žena vyrábí, i když výrobek je něco hmotného; b) práce většiny lidí není vyráběním hmotných předmětů, nýbrž konáním služeb. Nejjasnějším případem vlastní výroby je žena, rodící dítě, dítě však je příčinou výdajů, nikoli pramenem příjmu. V praxi se měří výroba i služby tak, že se dělníkům platí podle času, kterého bylo třeba k vyrobení věci nebo vykonání služby; tím však není uvedený způsob proveden, protože vezmete-li v úvahu dobu, ztrávenou výcvikem dělníka, stává se výpočet nemožným. Doklady pro to. Příklad vdané ženy, vedoucí domácnost a vychovávající rodinu. Tento způsob je nemožný a ve svém základě protismyslný.

9. Každé ženě, kolik zaslouhuje. 31

Lidé, kterým se vede slušně, přivykli myšlence, že opravdu každý dostává, kolik zaslouhuje. Okolnosti, které tento názor

podporují. Skutečnosti, které ho naprosto vyvracejí. Návrhy, aby tedy tato zásada byla přijata a prováděna v budoucnosti. Prvá a poslední námitka: je to nemožné. Zásluh nelze měřit na peníze. O pravdivosti tohoto tvrzení možno se okamžitě přesvědčiti, vezmeme-li si za příklad dvě skutečné lidské bytosti a pokusíme-li se určit, jaký by měl podle jejich zásluh nebo chyb býti poměr mezi jejich obapolnými důchody.

10. *Každé ženě, kolik může uchvátiti.* 33

Tento způsob by vyžadoval stejné síly úchvatu u dětí, starců, nemocných i zdravých lidí v nejlepším věku. To jest: předpokládá stav, jenž neexistuje. Jinak je to prostá nemravnost, která není možná ani u pirátů, mají-li nějakou dobu vydržeti pohromadě. Ale je dnes trpěna v podnikání a obchodě. Nezákonné loupeže a násilí jsou potlačovány, podnikatel nebo obchodník však může bráti co nejvíce a dávat za to co nejméně; majitel půdy může dokonce použití zákonem schvalovaného násilí, aby dostal co nejvíce za používání své půdy. Výsledky tohoto částečného trpění hrabivosti jsou tak neuspokojivé, že jsou neustále vydávány zákony k jejímu zmírnění. Tento systém, jenž ve skutečnosti není vůbec systémem, musí býti zamítnut jako zhoubný.

11. *Oligarchie.* 34

Způsob, při němž je několik boháčů a mnoho chudáků, fungoval dlouho a stále ještě funguje. Výhody, jež jsou mu připisovány. Třída boháčů jako strážce kultury. Důchody boháčů jako nádržka peněz, která svým přeplněním opatřuje společensky nezbytný fond přebytečných peněz, zvaných kapitál. Výsady boháčů jako prostředek k zaopatření vládnoucí třídy. Účinnost tohoto systému, když byl organisován jakožto feudální systém. Jak funguje na venkově a u klanů Skotské vysočiny. Jak selhává ve městech. Moderní městská civilisace ho nepotřebuje, neboť veškerá naše vládní práce je konána placenými veřejnými úředníky. Zbývá mu tedy jediná záminka: že nasycením a přebytkem opatřuje kapitál. Ale nasycení je příliš nákladné, i když je ho dosaženo. Není záruky, že boháči použijí kterékoli části svého jmění jako kapitálu, nebo učiní-li tak, že jej budou investovati doma, kde je ho nejvíce potřeba. Akumulaci kapitálu možno zajistiti i jinak. Systém se hroutí pod tíhou nesčíslných zlořádů.

12. Rozdělení podle tříd. 40

To se do jisté míry dnes děje. Jsme zvyklí myšlence, že monarchové jako třída mají dostávat více než nádeníci; obyčejně také monarchové dostávají více. Ale monarchové dostávají daleko méně než oceloví králové a vepřoví baroni; nekvalifikovaní dělníci dostávají více než velcí matematikové, kteří sami nedostávají nic a musí žít z chudě placených profesur. Duchovní dostávají velmi málo a bookmakeři na dostizích dostávají hodně. Nikdo nemůže určit, kolik by měli dostávat, a přece nikdo nemůže rozumnými důvody obhájit, co dostávají nyní. Lidé, kteří považují za samozřejmé, že metaři mají dostávat méně než bankovní ředitelé, nemohou říci, o kolik méně; není-li však takového přesného určení, nemůže mít jejich mínění významu při politické úpravě rozdělení. Hlavním důvodem pro obohacení jedné třídy je vyvolání modloslužebného zdání povýšenosti, které této třídě dodává autority, nutné k organisování společnosti. Ale v moderní společnosti jsou úřední osoby majetkově často daleko chudší, než lidé, jimž poroučejí. Doklady pro to. Skutečná autorita nemá nic společného s penězi.

13. *Laisser faire*. 42

Místo *nechat věci při starém* říká se nyní *nechat věci se vyvíjet*. Tím se připouští, že věci nezůstávají státi. Změna je přírodním zákonem; snaží-li se parlament jí nedbat a církve si jí nevšímat, nevede to k zamezení změn, nýbrž k tomu, že se dějí překotně, nerozmyšleně a často katastrofálně. Nemění-li se zákony a články náboženské víry stejně rychle, jako síly, které jimi mají býti ovlivňovány, vznikne napětí; nebude-li ulehčeno tomuto napětí prosazením moderních ideí ve státě a církvi, zničí toto napětí nutně civilisaci.

14. *Co to znamená dosti*. 45

Zkoumání chudoby. Chudoba nedělá lidi nešťastnými, nýbrž poníženými, a proto je tak nebezpečná lidské společnosti. Její zla jsou nakažlivá a nelze se jim vyhnouti případnou izolací boháčů. Půvaby chudoby. Je bláhové, užíváme-li chudoby jako trestu. Nemůžeme si dovolit, abychom měli chudé vždy s sebou. Zákon královny Alžběty. Co vyvolává chudobu? Útrapy boháčů. Mohou se jim vyhnouti pouze tím, že se dobrovolně vzdají nečinnosti a nadbytku, jinak řečeno: jediných výsad, které poskytuje bohatství. Ježto lze činiti námitky jak proti chudobě,

tak proti bohatství, vzniká otázka: *kolik je dosti?* Co stačí k životu divocha. Co stačilo našim babičkám, nestačí nám. Ušlechtlejší lidské potřeby nemají hranic. Proto nelze otázku zodpovědět, pokud se týká civilisovaného života. Problém dělení nemůže být rozřešen tím, že každé ženě dáme *dosti*, neboť nikdy není ničeho *dosti*. Ale je možno dát všem ženám stejně.

15. *Co bychom měli nejprve kupovati.* 54

Účinek dělení na průmysl. Národní hospodářství, čili umění, jak vydati národní důchod k co největšímu obecnému prospěchu. Důležitost pořadí, v němž jsou statky opatřovány. Ty, jichž je potřebí nejvíce, mají býti opatřeny nejdříve. Potrava, šatstvo a obydlí mají přednost před voňavkami a klenoty, dětské potřeby před potřebami pokojových psíků. Pouze při rovnosti v koupěschopnosti je možno zachovati toto základní pořadí v průmyslových oborech, které se ucházejí o zákazníky. Nerovnost důchodů je beznadějně převrací: práci, která by měla živiti hladovějící děti, je mrháno při výrobě zbytečného přepychu. Omlouvá se to tvrzením, že odběratelé tím poskytují zaměstnání. Nesmyslnost této obhajoby.

16. *Eugenika.* 57

Účinek dělení na jakost občanů jako lidských tvorů. Problém pěstění národa. Problém chovu zvířat, ačkoli je nejistým a nesnadným uměním, je jednoduchý, poněvadž zvíře se chová k jednotlivému prostému účelu, jako k poskytnutí potravy, k závodění nebo tahu. Chovatel ví přesně, jakého druhu zvířete potřebuje. Nikdo však nedovede říci, jakého druhu člověka je zapotřebí. Nestačí říci, že jistých druhů není zapotřebí. Proto nelze užítí metod chovatele zvířat; majitel lidského hřebčince (kdyby bylo něco takového založeno šíleným profesorem eugeniky) by nevěděl, čeho chce docílit a jak má začít. Jsme tedy odkázáni na přirozenou pohlavní přitažlivost jako na svého jediného vůdce. Pohlavní přitažlivost není u lidí náhodně libovolná; vztahuje se vždy na někoho určitého (volíme si druhá, případně družku). Tato volba je však mařena nerovností důchodů, která ji omezuje na příslušníky naší třídy, to jest na osoby s přibližně stejným nebo žádným důchodem. Výslednicí je v převážné většině špatná rasa a nešťastný rodinný život. Nejdůležitější podmínkou dobrého rozdělení jest, aby rozšířilo pole pohlavního výběru tak, aby členové celého národa se mohli

navzájem ženiti a vdávati. Toho lze dosáhnouti pouze rovností důchodů.

17. *Soudy.* 60

Ačkoli spravedlnost nemá hleděti k osobám, musí soudy k nim hleděti, mají-li osoby nestejně důchody. Porotní proces znamená soud pairů, t. j. lidí rovných nejen obžalovanému, nýbrž i žalobci a všem občanům vůbec. To je neproveditelné v civilisované společnosti osob s nestejnými důchody, neboť jiné jsou zájmy a výsady osob s velkým důchodem a jiné osoby s malým důchodem. Poněvadž dovolání se soudu stojí peníze, je chudý svou chudobou z něho vyloučen nebo ho zastraší boháč hrozbou, že ho požene před soud. Zneužití rozluky a alimentů. Prodej manželů a manželek. Vydírání. Zlořády u trestních soudů. Porušení zákona již v jeho základech v parlamentě, kde vládne většina, složená z boháčů. Přísnost zákonů proti krádežím, jichž se dopouštějí chudí na bohatých. Naprostá beztrestnost zločinu bohatého povalečství, jež je formou krádeže, které se dopouštějí boháči na chudých. Nerovnost důchodů způsobuje tedy úplnou rozlukou mezi zákony a spravedlností a vede k anarchistické neúctě k zákonům a k obecné nedůvěře v poctivost právníků.

18. *Zahálčiví boháči.* 63

Zahálčivost neznamena nečinnost. Přepřacování boháčů a léčení odpočinkem. Jejich nebezpečné a vyčerpávající zábavy. Tance mladého děvčete namáhavější, než pochůzky listonošovy. Spartánský výcvik *starých boháčů*. Brzy si ho osvojí *noví boháči*, kteří zprvu začínají povalováním. Diplomatická a vojenská služba vyhrazena čínorodým boháčům. Neplacené úřady. Správa statků. Parlament. Zamezování těhotenství a hotelový život v pensíonách rozšiřuje možnosti naprosto neužitečného a jen svým choutkám hovícího života. Výjimečné případy proslulých pracovníků se zděděným důchodem. Florence Nightingale a John Ruskin. Hospodářsky je zahálkou míněna nikoli nečinnost, nýbrž spotřeba bez výroby. Směšná marnost snahy dosíci štěstí a svobody množstvím peněz a zahálkou.

19. *Církev, škola, tisk.* 67

Církevní škola na vesnici. Úctě k boháčům je vyučováno jako loyaltě a náboženství. Pronásledování učitelů za vyučování mo-

rálce rovnosti. Korupce universit a novin. Je nesnadné oddělit spoustu nepravd, učených a inserovaných v zájmu boháčů, od skutečného vzdělání a vědění, při nichž bohatí a chudí mají společný zájem.

20. *Proč to trpíme.* 70

Snášíme špatné dělení, ba dokonce je podporujeme, protože je spojeno s mnoha malými osobními výhodami a zábavami, kterých se nám dostává ve formě dobročinnosti a okázalosti, nebo protože očekáváme, že vyhraje hlavní výhru či zdědíme jmění po neznámém příbuzném. Této okázalosti a těmto premiím porozumí i nejomezenější mozek z nejnevědomější třídy, kdežto špatné stránky systému jsou velkým národním zlem, jež chápou pouze vzdělané hlavy se smyslem pro veřejné záležitosti. Bez takového vzdělání je přirozený dorost schopných hlav promarněn. Chudoba vede k tomuto promarnění v úžasném měřítku, vyvolává umělý nedostatek státnických hlav a nutí nás, abychom plnili přední místa ve veřejných službách úředníky druhého a často až šestého řádu. Snášíme zla, plynoucí z nerovnosti důchodů, doslovně z bezmyšlenkovitosti.

21. *Positivní důvody mluvící pro rovnost.* 72

Rovné dělení osvědčeno dlouhými zkušenostmi. Téměř všechna práce na světě byla a je konána skupinami, uvnitř jichž dostávají lidé stejný plat. Stávající nerovnost je nerovností mezi třídami a nikoli mezi jednotlivci. Tato úprava jest úplně stabilní; nejeví se tendence, podle níž by rovnost byla rušena rozdíly v individuálních vlastnostech. Tu a tam si výjimeční jednotlivci probojují vstup do lépe placené třídy, nebo jsou svrženi do neplaceného tuláctví; pravidelně však každá třída udržuje svou hospodářskou úroveň, nebo stoupá či klesá jako třída, při čemž rovnost uvnitř ní zachovává se na každé úrovni. Lidé zůstávají v té situaci, do níž byli postaveni. Rovnost důchodů nejen není daleko novinkou, nýbrž jest ustálenou praxí, a to jedinou možnou praxí mezi pracujícími v organizovaném průmyslu. Problém není tedy v tom, jak ji zavést, nýbrž v tom, jak ji rozšířit s tříd na celou společnost.

22. *Zásluhy a peníze.* 75

Rovnost důchodů má tu výhodu, že zajišťuje povyšování podle zásluhy. Při nerovnosti důchodů jsou všechny ostatní zásluhy

zastiňovány zásluhou velkého důchodu, jenž není vůbec zásluhou. Ohromných důchodů získají hlupáci dědictvím a prohnání obchodníci vykořistěním neřesti nebo lehkověrnosti, kdežto lidé skutečně zasloužilí jsou zlehčováni kontrastem mezi svými penězi a librami hlupáků a kořistníků. Člověk s 1000 liber ročního důchodu má v očích veřejnosti nevyhnutelně přednost před člověkem se 100 liber ročního důchodu, i kdyby to sebe více převracelo skutečný poměr jejich zásluh. Mezi lidmi se stejným důchodem nemůže nikdo vyniknouti jinak, než osobní zásluhou. Proto lidé, přirozeně vynikající, jsou hlavními kazateli rovnosti; odporují jim vždy prudce lidé přirozeně průměrní nebo méněcenní, kteří mají větší podíl na národním důchodu.

23. *Podnět k práci.* 76

Námítka proti rovnosti: nemůže-li člověk vydělati usilovnější práci více než jiný člověk, nebude pracovati usilovněji. Odpověď na to: není ani spravedlivé, ani žádoucí, aby pracoval usilovněji. V továrně a v strojovém průmyslu vůbec je nadprůměrná horlivost nemožna: kolektivní práce se koná podle chodu stroje a končí, když se stroj zastaví. Podnět nadprůměrného platu nepůsobí na lenocha, jenž se chce za každou cenu práci vyhnouti. Zde jest odpomocí přímé donucení. Je zapotřebí podnětu pro společnost jako celek, aby dala přednost vysoké životní úrovni před úrovní netečnosti a ponížení; neboť je možna jakákoli úroveň. Nerovnost důchodů je pro tento účel nejen neúčinná, nýbrž jej přímo maří. Otázka *špinavé práce*. Při bližším zkoumání shledáváme: poněvadž je většinou konána nejhůře placenými lidmi, není při ní dnes podnětu nadprůměrného platu. Shledáváme též: některé právě nejšpinavější práce jsou konány příslušníky svobodných povolání dobrého vychování za plat zcela průměrný. Námítka proti špinavé práci je ve skutečnosti námitkou proti práci, která nese znamení sociální méněcennosti. Skutečně působivým podnětem k práci jsou naše potřeby, a ty jsou stejné. Mezi nimi je volná chvíle.

24. *Tyranie přírody.* 84

Lidský rod zemře hlady, přestane-li pracovati. Nikdo nenazývá této přirozené povinnosti k práci otroctvím; podstata otroctví je v tom, že donutíme člověka, aby nesl nejen své břímě práce, ale i břímě jiného schopného člověka. Zábavná námaha a namáhavé zábavy. Všeobecná neznalost umění užívati života. Podvod

s našimi obchodně opatřovanými zábavami. Práce pro zábavu osvěžuje více než mrhání času a peněz. Po jednotvárné práci vítáme i trapnou změnu: odtud naše ošklivé výlety ve výletních vlacích. Děláme-li, co musíme, je to práce; děláme-li, co se nám líbí, je to volná chvíle. Odpočinek (neděláme-li nic) je nutností, kterou nám práce ukládá; není proto volnou chvílí. Práce může tak zaujmouti, že se stane maníí, jako pijáctví.

Výstraha Herberta Spencera.

25. *Populační otázka.* 88

Proti každému návrhu na všeobecné zvýšení důchodů se namítá, že jeho výhody budou zmařeny tím, že manželé budou míti příliš mnoho dětí. Také se tvrdí, že stávající chudoba je způsobena tím, že svět je příliš malý, než aby uživil všechny lidi. Skutečnou příčinou je, že je příliš mnoho příživníků, žijících ze svých bližních místo produktivní prací. Příklady z domácnosti. Vzrůst obyvatelstva vede k dělbě práce a neochuzuje společnosti, nýbrž ji obohacuje. Hranice tohoto zákona stoupajícího výnosu. Možnosti lidského rozmnožování. Není to jen otázkou potravin, leč i místa. Je třeba uvážiti jak tempo vzrůstu obyvatelstva, tak jeho konečnou žádoucnost. Příliš mnoho neproduktivních dětí může ožebračiti rodinu, ačkoli v celé zemi může býti neomezená možnost zaměstnání pro všechny dospělé; proto by měl stát hraditi náklady, spojené s rozením a výchovou dětí. Překážky vzrůstu obyvatelstva. Válka, mor, chudoba. Zabraňování početí aneb umělá regulace porodů. Pohazování nemluvňat ženského pohlaví. Náhled Mohamedův na ně. Kapitalismus vytvořil příživnictví v ohromném měřítku, a tím i předčasné přelidnění, které je udržováno v mezích vysokou úmrtností dětí nemocemi z chudoby i přepychu. Rovnost důchodů odstraní toto přelidnění a uvede počet obyvatelstva na jeho přirozenou základnu. Universitní učení o tomto předmětu ujišťuje, že platí přirozený zákon klesajícího výnosu; to je však jen jeden z kapitalistických podělků společenských věd. Možnost místního přelidnění ve světě dosud neúplně zalidněném. Příklady.

26. *Diagnosa socialismu.* 97

Socialismus jest úplně neodvislý od socialistů, jejich spisů i výroků. *Přidati se* k socialistům. Mnoho lidí vyznává socialismus, protože věří v ilusi, zvanou *stejně možnosti pro všechny*, a odpadli by, kdyby shledali, že socialismus znamená bezpod-

mínečně stejný důchod pro všechny, bez ohledu na chování, nadání, věk nebo pohlaví. To je správná diagnosa socialismu a zkušební kámen, jímž lze rozeznati socialisty od filantropů, liberálů, radikálů, anarchistů, nacionalisátorů, syndikalistů a různých nespokojenců. Recept Jindřicha IV., *aby každý měl kuře ve svém hrnci*, je milý a laskavý, není to však socialismus.

27. *Osobní poctivost.* 100

Diletantští reformátoři, domnívající se, že svět možno napravit úsilím jednotlivce. Rozkaz služebnictvu, aby jedlo s rodinou. Nerovnost není vinou boháčů. Chudoba není vinou chudáků. Socialismus nemá nic společného s almužnictvím, osobní dobročinností nebo laskavostí k chudým. Socialismus si oškliví chudobu a chudé; uleviti jejich chudobě není jeho věcí, právě jako není jeho věcí uleviti boháčům; socialismus chce obojí nemilosrdně vyhladiti. Pochybnost ctností, živících se utrpením. Podpory a almužny jsou dnes nutné jakožto pojistka proti vzbouření, jsou však nebezpečným společenským zlem. *Panem et circenses!* Vláda nemůže odstraniti tohoto zlořádu, dokud nebude míti moci dávat zaměstnání lidem, jakou nyní mají soukromníci. Musí se státi vlastníkem nemovitostí, zaměstnavatelem a finančníkem celého národa. Znalost cíle socialismu a přesvědčení o jeho proveditelnosti nestačí. Příkázání nejsou nic platná bez podrobných zákonů. Socialismus jest od počátku do konce věcí zákonné úpravy, nikoli osobní poctivosti.

28. *Kapitalismus.* 105

Kapitalismus měl by býti zván spíše *proletarismem*. Jeho zrušení neznamená zničení kapitálu. Společenská teorie kapitalismu. Manchesterská škola. Vlastnictví soukromé čili věčné, vlastnictví osobní. Moc majitele půdy. Rozdíl mezi soukromým a osobním vlastnictvím. Soukromé vlastnictví neodlučnou součástí kapitalismu, neslučitelné se socialismem. Strany konservativní a dělnická jsou v podstatě stranami pro zachování a pro zrušení soukromého vlastnictví. Literární vlastnictví.

29. *Nákupy.* 110

Jak se jeví nerovné rozdělení při nákupech? Nic nelze dostati za výrobní cenu; ceny jsou zatíženy poplatkem soukromému vlastnictví. Redukce výrobních nákladů celostátní dodávky uhlí na průměr dává skutečnou výrobní cenu uhlí. O tuto cenu se

snaží socialismus. Za kapitalismu určuje cenu celkové dodávky výrobní náklad oné části, jež je vyrobena za nejnepříznivějších okolností. Zásobování uhlím. Nacionalisací uhelného průmyslu může býti obecnstvo zaopatřeno uhlím za průměrnou cenu, připadající na výrobu jedné tuny. Příklady četných, již dnes nacionalisovaných zařízení.

30. *Daně.* 116

Reptání na daně. Stát poskytuje své služby za režijní cenu; tato však zahrnuje přeplatky, placené státem vyděračům a majitelům půdy za suroviny, služby a stavební parcely. Zdanění důchodu, nezaslouženého prací, prostředkem k odstranění těchto přeplatků, ba i k opatření služeb na účet majitelů půdy a kapitalistů. Daň důchodová, daň z vyšších příjmů, dědické poplatky. Státní dluh. Daně prostředkem nového rozdělení důchodů. Válečné půjčky. Selhání soukromých podniků a úspěch státních dílen za války.

31. *Obecní dávky.* 122

Způsob, jakým se dávky ukládají, činí z každé dávky zhruba odstupňovanou daň. Jak jsou poplatníci obecních dávek vykořisťováni. Příklady: posluhovačka, dokařské společnosti, obchod lihovinami. Chudinský zákon, obecní podnikání a pošta jako nástroj vykořisťování.

32. *Nájemné.* 127

Nájemné je nejjednodušší a nejprímější metodou vykořisťování. Rozdíl mezi nájemným a hodnotou domu. Pozemková renta ve velkoměstech. Majitelé půdy mají moc nad životem a smrtí a mohou poslati lidi do vyhnanství. Ovčí pastviny a jelení obory. Hodnota každého zlepšení připadne nakonec majiteli půdy.
Jediná daň.

33. *Kapitál.* 131

Definice kapitálu. Přebytkové peníze. Pathologická povaha kapitalistické civilisace. Kázati chudým šetrnost je bezbožné. Kapitál jsou věci, vydané zkáze, a proto musí být ihned spotřebován, čímž je ztráven. Nebezpečí hromadění pokladů. Nestálost měny. Inflace. Znehodnocení měny. Stálé utrácení je nezbytné.

34. *Investice a podnikání.* 135

Povaha investice. Není to odložená spotřeba, nýbrž spotřeba postoupená někomu jinému za pozdější nárok na výživu. Vykouřování hladových bystrými lidmi. Hospodaření na vlastním statku. Příklad: venkovské sídlo a park, z nichž se pak vyvinulo předměstí. Vlastníci, kteří nemají dosti obchodního ducha, mohou si ho najmouti. Velkopodnikání. Kouzelná moc kapitálu.

35. *Hranice kapitalismu.* 136

Kapitál je pro civilizaci nepostradatelný, jeho přivlastnění však soukromníky jí v zásadě překáží a převrací pořadí, v němž je kapitálu používáno. Příklady: lihovary *versus* majáky a přístavy. Představa, že nízké ceny a velký odbyt jsou výnosnější než vysoké ceny a malý odbyt, jest omyl. Příklady: telegraf a telefon. Lavinové dopisy. Obchodní zisk není příznakem společenského prospěchu.

36. *Průmyslová revoluce.* 142

Kapitál sice začíná od špatného konce, je však nakonec hnán na správnou cestu. Vynálezy a vynálezci. Stroje pro úsporu práce. Vodní, parní a elektrická síla. Zboží vyrobené ručně a strojem. Láce. Průmyslová revoluce sice způsobila zlo, sama však nebyla zlem. Návrat není možný, ani žádoucí.

37. *Vývoz kapitálu.* 145

Kapitál nemá vlasti; je všude doma. Domácí omezení, jakkoli blahodárná, vyhánějí obchod za hranice. Příklad: obchod lihovinami může býti vysokými cly v Anglii a prohibicí v Americe vytlačen do Afriky. Ohromná přitažlivost obchodu otroky. Po potlačení obchodu otroky byla prosazena nucená práce daněmi z chatrčí a podobnými prostředky. Rozvoj cizích zemí anglickým kapitálem a současné zanedbání domácího průmyslu a reformy městských obydlí. Cizí konkurence, do níž si stěžují naši kapitalisté, je vyvolána často vývozem jejich vlastního kapitálu.

38. *Podpory v nezaměstnání, vylidnění a ráje parazitů.* 149

Investování našeho kapitálu v cizině nese úrok ve formě bezplatného dovozu. Utrácení tohoto tributu dává lidem zaměstnání. Je to však příživnické zaměstnání. Tito zaměstnanci mo-

hou býti zhýčkanější, než produktivní dělníci, což ve spojení s vymizením továrních měst a nahrazením jich půvabnými vilovými městy může vyvolati zdání zvýšeného blahobytu a kultury ve všech třídách; neopatrí to však vhodného zaměstnání méně kvalifikovaným dělníkům, propuštěným ze zrušených továren. Těchto dělníků je pak nutno se zbaviti podporou vystěhovalectví, anebo je třeba uchácholeti je podporami v nezaměstnání. Kdyby se tento vývoj nezastavil, stala by se Anglie zemí přepychových hotelů a zábavních měst, obydlenou bohatými hosty a služebnictvem, s přívěskem dodavatelů a prostředníků; všichni naprosto závislí na cizím tributu ze zemí, které mohou každou chvíli zdaniti důchody nepřítomných kapitalistů až k úplnému jich vyčerpání a vydati nás hladu.

39. *Zahraniční obchod a národní vlajka. 154*

Vyvezen může býti pouze nově uspořené kapitál. Kapitál, spotřebovaný při vybudování dolů, železnic a průmyslových závodů, nemůže být přeplaven do ciziny. Když je domácí trh změnou nebo vyčerpáním poptávky nasycen, musí závody buď zavřít nebo hledati odbytiště v cizině. To je počátek zahraničního obchodu. Obchod s kulturními národy je ztěžován cizími ochrannými cly nebo konkurencí tamnějších výrobců. Necivilisované kraje, neznající celních sazeb a nemající vlastní výroby, jsou nejvýnosnějším trhem; avšak lodní posádky i náklady musí být chráněny proti povraždění a oloupení se strany domorodců. To vede k založení obchodních stanic, kde se pak zavádí britský zákon. Anexe stanice učiní ji přední stráží Britské říše a její mezníky se stanou říšskou hranicí. Strážní služba na hranici vyžádá si brzy připojení přilehlého obvodu, nepodléhajícího žádnému zákonu. Tak roste Říše bez předem pojatého plánu, až se její středisko posune na druhou polokouli.

40. *Říše proti říši. 156*

Srážka rozšiřujících se říší. Případ fashodský. Němci žádají místo na slunci. Válka 1914—1918. Rozšíření námezdních armád všeobecnou brannou povinností. Příčinou moderních válek je napětí, vzniklé automaticky tlakem kapitalistického obchodování a nikoli zkažeností lidské povahy. Jejich hrůzy nejsou proto důvodem k zoufání nad politickými vlastnostmi lidstva. Slavíme konec světové války, nikoli její začátek. Pravá příčina neštěstí.

Zahraniční obchod není třeba proto zavrhovati. Je zapotřebí stejně mezinárodních, jako národních institucí. Nadnárodní federace a spolky států jsou žádoucí; čím méně hranic, tím lépe. Tomuto spojování překáží nemilosrdná skutečnost, že kapitalismus vyvolává všeobecné soupeření, ježto se snaží nikoli o spojování k obecnému prospěchu, nýbrž o přivlastňování k prospěchu jednotlivců. Odpor kapitalismu proti národnímu sebeurčení a neodvislosti vzniká z jeho nechuti vydati kořist. Naše kolonie a výboje. Kapitál je svou povahou nenasytný; neupustí tudíž od boje, dokud nebude zničen. Proto lze naši civilisaci přirovnati k čarodějovu učni, jenž nechal za sebe pracovati duchy, nedovedl však jich zastaviti, když jeho život závisel na tom, aby se jich zbavil.

42. *Jak bohatství roste a lidé upadají.* 164

Osobní bezradnost vyvolaná dělbou práce. Příklad: výroba špendlíků. Optimismus Adama Smitha. Různé dovednosti a schopnosti plně vycvičeného řemeslníka. Poměrná neschopnost a nevědomost dělníka, způsobená dělbou práce. Naprostá technická nevědomost člověka, obsluhujícího stroj. Pochybnosti Olivera Goldsmitha, Ruskina a Morrise. Lékem nikoli návrat zpět, nýbrž rozdělení volné chvíle, získané hromadnou výrobou. Nevědomost a bezradnost je v moderní domácnosti stejná, jako v továrně.

43. *Neschopnost nahoře a dole.*

Poněvadž se neschopnost nevztahuje k dělníkovu využití volné chvíle, je důležité, aby jí měl hodně. Na neštěstí je volná chvíle rozdělena právně tak špatně jako důchod, neboť kapitalismus směřuje k tomu, aby obyvatelstvo se rozvrstвило na dvě třídy, z nichž jedna koná veškeru práci a nemá volné chvíle, druhá pak nedělá nic a má veškeru volnou chvíli. Feudální systém se tomu vyhnul tím, že všechny veřejné funkce uložil majitelům půdy. Přenesení těchto funkcí na placené úřednictvo vede k tomu, že vlastnická čili kapitalistická třída je dokonce ještě úplněji neschopná k vedení průmyslu, než proletariát. Tato neschopnost se zvyšuje s rozvojem kapitalistické civilisace a může býti považována za její funkci.

44. *Střední stav.* 171

Neschopnost proletariátu a proprietariátu (vlastnické třídy) k vedení průmyslu vyžaduje zásah střední třídy, která by vedla průmyslový provoz a obstarala patřičné transakce. Jak bylo této nutnosti vyhověno. Primogenitura. Nemajetní mladší synové. Svobodná povolání. Podnikatelé a obchodníci. Kancelářští zaměstnanci. Monopol, který měla střední třída ohledně vzdělání, se zhroutil, což otvírá přístup k němu nadaným proletářům právě tak, jako mladším synům a jejich potomstvu. Následek toho: zhoršení údělu mladších synů. Nemajetné dcery. Svobodná povolání se jim stala přístupnými. Přírozený monopol ženy na vedení domácnosti. Vyvolává nejen ženskou, ale i mužskou otázku.

45. *Soumrak podnikatele.* 180

Podnikatel byl pánem situace v dobách malých firem se skrovným kapitálem. Moderní velkopodnikání přerostlo jeho prostředky. Akciové společnosti nahradily firmy jednotlivců a trusty nahradily akciové společnosti. Velké bazáry vytlačují maloobchody. Je nyní zapotřebí ohromných kapitálů. Následek: vzestup finančníka, jehož speciálním úkolem jest opatrovati tyto kapitály a zakládati akciové společnosti, jež pak vykořistí. Tak se z vlastníka-podnikatele stane zaměstnanec-podnikatel, jenž jako zaměstnanec klesne mezi proletariát. Jeho syn nemůže vstoupit na jeho místo, jako to mohl dříve, dokud byl podnikatel také vlastníkem. Vymizení dřívějšího nepotismu z podnikání je prospěchem pro veřejnost, odstraňuje však dědické právo v podnikatelské třídě. *Střední stav*, tak nadšeně chválený Defoem, je nyní nejméně žádoucím v celé společnosti.

46. *Proletariát.* 186

Heslo Karla Marxe. Pokles středostavovského podnikatele mezi proletáře vyvolává socialismus. Fabiánská společnost. Její úspěch jakožto středostavovské společnosti. Nezdar jejích socialistických soupeřů jakožto proletářských společností. Proletářské organizace proti kapitalismu. Odborové hnutí neboli kapitalismus pracujícího proletariátu.

47. *Trh práce a tovární zákony.* 190

Podnikatelé i zaměstnanci kupují na nejlacinějším a prodávají na nejdražším trhu, jenž je jim dosažitelný. Výsledek: proti-

klad zájmů mezi kupcem práce a jejím prodávčem. Třídní válka. Její hrůzy. O otroky je lépe postaráno, než o *svobodné* prodavače práce. Odhalení Karla Marxe. Omezení, uložená továrním zákonodárstvím. Odpor podnikatelů. Jejich obavy neodůvodněny účinky těchto zákonů. Odpor proletariátu. Zájem proletářských rodičů na dětské práci. Obecní učňové. Ceny na trhu práce. Cena práce klesá na nulu. Kapitalistická teorie. Manchesterská škola. Nezdar kapitalismu při plnění jím slibovaných záruk. Reservní armáda nezaměstnaných. Zákon Alžbětin. Chudobinec. Vyssávání dětí je pro rodiče faktickou nutností.

48. *Ženy na trhu práce.* 199

Mužská mzda je mzdou pro rodinu, ženská mzda mzdou pro jednotlivce. Vede to k tomu, že vdaná proletářka se stane otrokyní otroka; vyvolalo to konvenční představy, že muž je živitelem, že ženina práce v domácnosti, zdánlivě bezplatná, není vůbec prací, a že ženy, jsou-li placeny za práci přímo, mají dostávat menší mzdu, než muži. Ochrana žen majetné třídy manželskými smlouvami, žen střední třídy zákonem o vlastnickém právu vdaných žen. Vyssávání dcer, žijících částečně ze mzdy otcovy, umožňuje jednomu průmyslovému oboru vyssávat jiný průmyslový obor a vytváří vrstvu žen, jež pracují za méně, než stačí k živobytí, aniž by hladověly. Jejich konkurence stlačuje mzdy všech žen jejich třídy pod existenční minimum, což vede k tomu, že ženy, jež nemají manžela nebo otce, jenž by jejich mzdu doplnil, musí si ji doplniti prostitucí, nebo trpěti přepracováním a podvýživou. Mzda za hřích je často daleko vyšší, než mzda za počestné zaměstnání. Zákony o uznání otcovství a výhody z nemanželských dětí. *Píseň o košili* a děvče ze hry *Pozor, čerstvě natřeno*. Mužská prostituce: tanečníci, advokáti, kancelářští zaměstnanci, žurnalisté, parlamentní profesionálové, lékaři atd. Rozdíl mezi povahou fysické prostituce, vnucené ženě, a duševní prostituce, vnucené muži.

49. *Odborářský kapitalismus.* 206

Odpor, který klade proletariát kapitalistům. Spolčení prvním předpokladem účinného odporu. Spolčení obtížné nebo nemožné u odděleně pracujících dělníků (domáciho služebnictva a zemědělských dělníků) a u pracovníků, mezi nimiž jsou velké rozdíly (herci). Snadné u dělníků v továrnách, dolech, na že-

leznicích. Zbraní spolčených je stávka, zbraní protispolků zaměstnavatelských je výluka. Válka v celé své hrůze. *Líčení na krysy*. Atentáty v Manchesteru a Sheffieldu. Pasivní resistance a omezení výroby. Co stojí tato válka společnost. Kapitalismus jí nemůže zabránit, poněvadž odborové metody jsou pouze použitím kapitalistických zásad, platných pro půdu a kapitál, též na práci. Odpor podnikatelů. Pokusy o potlačení odborových organizací jako zločinných spiknutí. Vyloučení odborářů ze zaměstnání. Spojení podnikatelů v zaměstnavatelských svazech. Persekuce. Neschopnost dělníků, vyvolaná strojovou prací, nutí odborové organizace, aby trvaly na úkolové mzdě místo časové. Obsluhování strojů děvčaty a odborové organizace žen. Proletariátu se nepodařilo zajistit si nějaký podstatný podíl na zvýšení národní výroby, způsobeném stroji.

50. *Rozděl a panuj!* 215

Nestálost ústupků, které odborové organizace vyrvaly podnikatelům stávkami, nutí proletariát, aby si je zajistil zákony (tovární zákony a pod.). Proto se v parlamentě objevují dělníční poslanci a později i Neodvislá dělnická strana. Tovární zákony začaly s ochranou dětí a žen, tím však vedly také k ochraně mužů. Když přestanou v továrně pracovat ženy a děti, zastaví se i stroje, a zastaví-li se stroj, musí přestat s prací také mužové. Jak byly tyto ústupky vybojovány na parlamentu následkem rozkolu v kapitalistických řadách, ačkoli dělnická strana byla tehdy bezvýznamnou menšinou. Roku 1832 lámou továrníci monopol majitelů půdy v parlamentě. Tovární zákony pomstou majitelů půdy. Tyto dvě kapitalistické strany se ucházejí o podporu lidu podplácením proletariátu volebním právem. Nakonec získává proletariát všechna politická práva. Zatím socialismus, vzniklý pod vedením střední třídy, provádí politickou výchovu proletariátu. Romantické iluze střední třídy o průmyslovém proletariátu. Socialistické společnosti nedovedou nahradit odborových organizací. Úspěch Fabiánské společnosti, středostavovské to organizace, která prostoupila všechny stávající politické organizace svými názory. Založení dělnické strany v parlamentě jakožto politické federace socialistických společností a odborových organizací. Její dějiny do roku 1927. Odborové hnutí nesměruje k socialismu, nýbrž ke kapitalismu, kontrolovanému dělníky, se střední a vlastnickou třídou v pod-

ručí proletářských zájmů. Poněvadž proletariát má číselnou převahu, získala by tímto uspořádáním většina; bylo by to však tak nesnesitelné pro vlastnické a vzdělané třídy, že by pravděpodobně byly dohnány k volání po socialismu jako po své záchraně.

51. *Kapitál v domácnosti.* 226

Proměna kapitálu v stroje, vozidla a jiné pracovní pomůcky. Klamná představa, že tato transakce může být převrácena a stroje neb vozidla přeměněny opět v hotové peníze. Proč se tato nemožná transakce zdá praktickému obchodníkovi nejen možnou, nýbrž i běžnou věcí. Skutečná podstata transakcí, jež vzbuzují onu klamnou představu. Poněvadž tyto transakce může provést vždy jen málo lidí současně, musil by selhati pokus donutiti k tomu daní z kapitálu současně celou kapitalistickou třídu. Důchod kapitalisty je reální věcí; jeho investovaný kapitál jest imaginární věcí, neboť byl spotřebován při proměně v pracovní pomůcky. Dědické poplatky, podle jména daň z kapitálu, nejsou jí vskutku, a jsou prakticky právě tak pochybné, jako teoreticky nezdravé. Nesmyslnost oceňování národního jmění v kapitalisovaných hodnotách.

52. *Peněžní trh.* 232

Na peněžním trhu se přebytečné peníze neprodávají, ani nekupují, nýbrž najímají. Rozdíl mezi nájmem a půjčkou. Plat za nájem přebytečných peněz se nazývá v obchodní mluvě úrokem, v staromódních národohospodářských pojednáních *odměnou zdrženlivosti*. Pokud se týče hotových peněz na peněžním trhu, je závazek vlastníka vůči nájemci stejně veliký, jako závazek nájemce vůči vlastníku; vždyť nepronajatý kapitál zajde přirozeným rozkladem. Negativní úroky. Vlastním úkolem peněžního trhu je prodej důchodů za okrouhlé částky hotových přebytečných peněz. Úžasné úrokové sazby, placené chudými. Úroková míra. Půjčování akciovým společnostem. Omezené ručení. Různé druhy akcií a obligací. Bursovní agenti a komisionáři. Transakce na peněžní burse jsou s průmyslem spojeny většinou jen podle jména. Výstrahy. Podvodné společnosti. Poctivé společnosti, které jsou *vykouřeny*. Účast až při *třetí sanaci*. Nebezpečí podnikání, smyslu pro veřejné záležitosti, svědomí a fantastických nadějí.

53. *Spekulace.* 240

Nebezpečí, že se provdáte za hazardního hráče. Prodej a nákup neexistujících akcií za neskutečné ceny. Jak je to možno. Súčtovací den na peněžní burse. Výkyvy kursů. *Býci, medvědi a jeleni. Deport a report. Přitisknutí medvědů ke zdi.* Riskujete pouze neto, nikoli bruto. *Krytí.* Pokoutní bankéři. Neskutečnost transakcí. Neobyčejné každodenní mrhání lidskou energií, odvahou a chytrostí.

54. *Banky.* 244

Přebytečné peníze pro účely podnikání jsou většinou najaty od bank. Překročení účtů. Eskont směnek. Diskontní sazba. Jak dostanou banky přebytečné peníze, s nimiž provádějí obchody. Klienti nesmějí vybírat své kreditní zůstatky najednou. Slovo *úvěr*. Úvěr není kapitálem, je to abstraktní mínění bankovního ředitele o způsobilosti klienta k vrácení zapůjčeného zboží. Úvěr jest imaginární kategorií, jako investovaný kapitál. Jeho směšování se skutečným kapitálem je nebezpečným klamem praktického obchodníka. Fantastické nápady, založené na tomto klamu. Diskontní sazba se řídí podle nabídky a poptávky volných přebytečných životních prostředků. Efektivní poptávka. Návrhy na zdanění kapitálu i úvěru. Vymyšlený příklad.

55. *Peníze.* 252

Peníze nástrojem ke kupování a prodávání. Měřítkem hodnoty. Surovinou vhodnou pro jiné účely a proto cennou i nehledě k svému použití jako peněz. Poslední vlastnost zárukou proti nepoctivosti vlád. Znehodnocení měny. Papírové peníze. Inflace. Poválečné příklady. Deflace. Trvalá měna požadavkem. Jak jí dosáhnouti. Kolísání ceny peněz, pozorovatelné na všeobecném vzestupu nebo poklesu cen. Šeky a odúčtovací sdružení jako prostředky k úspoře oběživa. Komunismus se obejde bez peněz na útratu. Anglická banka bankou bank. Vnitřně hodnotná měna nejbezpečnější a nejtrvalejší.

56. *Nacionalisace bank.* 264

Nacionalisace mincovnictví je nutná, neboť pouze stát může zavést zákonná platidla. Šeky a podobné papíry, obíhající jako soukromá měna, nejsou zákonným platidlem, nýbrž pouze soukromými a nezaručenými vlastnickými tituly k penězům; zákonná platidla jsou však státním vlastnickým titulem ke zboží.

Šeky a směnky nemají smyslu, nejsou-li vyjádřeny v penězích. Nacionalisace výroby peněz je samozřejmostí. Důvody pro nacionalisaci bank jsou stejně přesvědčivé, ačkoli ne tak očividné. Vydírání prostřednictvím přebytečných peněz. Komunální banky. Bankovníctví není nic tajemného; ti, kdož je dnes vedou, mohou je vésti právě tak dobře ve veřejné jako v soukromé službě.

57. *Náhrada za postátnění.* 268

Osud akcionářů při postátnění bank. Výkup jejich akcií nebude pro stát vydáním, bude-li náklad opatřen dávkou, vybranou u všech kapitalistů. Zdánlivá náhrada je pouze rozvrženou konfiskací. Tento postup je dávno známý a zcela běžný. Kandidáti, kteří propagují vyvlastnění bez náhrady, nerozumějí své věci a neměli by býti voleni. Jiná možnost: stát se pustí do konkurenčního podnikání a vytlačí soukromé podnikatele. Námitky. Marnotratnost konkurence. Konkuruující státní podnik musil by dovoliti konkurenci i proti sobě, což je často (v případě všeobecných institucí) nepřípustné. Soukromému konkurentu je úpadek poraženého soka lhostejný: stát k němu nesmí nechatí dojíti.

58. *Předpoklady nacionalisace.* 273

Nacionalisace je sice teoreticky prospěšná, její náklady pak jsou jen pouhým strašákem, v praxi je však nesnadným podnikem, jenž zahrnuje také zřízení ústředního úřadu s místními kanceláři po celé zemi. Je možná jen v spořádaných a vysoce vyvinutých státech. Revoluce a proklamace nemohou samy nic nacionalisovati. Vlády mohou pleniti a zruinovati státní průmysl, aby nemusily ukládati nepopulárních nepřímých daní.

59. *Konfiskace bez náhrady.* 275

Rozhořčení idealisté volají ustavičně po bezprostřední, jako msta provedené konfiskaci bez náhrady. Nemožnost toho. Daň z kapitálu jako prostředek donutiti zbankrotovavší kapitalisty, aby vydali své vlastnické listiny a akcie vládě, zdá se přijatelnou a proveditelnou.

60. *Odboj příživnického proletariátu.* 277

Proti vyvlastnění boháčů se namítá, že boháči *dávají práci*. Skutečný smysl toho. Příživnický proletariát. Bond Street a Bournemouth. Každý převod koupěschopnosti s boháčů na stát škodí příživnickým oborům a jejich zaměstnancům. Náhlý pře-

vod ve velkém vyvolal by epidemii úpadků a nezaměstnanosti. Stát musí okamžitě vydati důchody, jež zabavuje.

61. *Bezpečnostní záklopky.*

Podpory. Vložení zabavených peněz do nacionalisovaných bank. Zvýšení mezd v zabaveném průmyslu. Válka. Působilo by to vše dosti rychle? Nepřetržitý oběh peněz je pro národ stejnou nezbytností jako nepřetržitý oběh krve pro živočicha. Každá všeobecná a současná konfiskace důchodů by vyvolala překrvení v Londýně. Příděly obcím jako důležitá bezpečnostní záklopka. Veřejné práce. Silnice, zalesňování, vodní síla, odvodňování pobřeží, zahradní města. Úvaha o těchto pracích ukazuje, že žádná z nich by nepůsobila dosti rychle. Vyvolaly by prudkou reakci, která by vedla k vážnému ústupu socialismu. Nacionalisace musí být prováděny postupně za náhradu.

62. *Proč konfiskace měla až dosud úspěch. 283*

Přímá konfiskace důchodů bez náhrady je již v plné činnosti. Důchodová daň, daň z vyšších příjmů, dědické poplatky. Kancléř pokladu a jeho rozpočet. Gladstonovo stanovisko k důchodové dani. Všeobecná shoda kapitalistických stran o tom, že je třeba napřed vyčerpati všechny jiné prostředky k opatření peněz, než se sáhne k důchodové dani. Opačný názor dělnické strany: kapitalisté mají platit napřed, nikoli až na konec. Tento spor je podkladem všech rozpočtových debat. Dědické poplatky jsou sice národohospodářsky nezdravé a působí často příkře a nespravedlivě; rozšířily však za konservativních vlád socialistickou konfiskaci v Anglii dále, než v některých cizích republikách, doznane socialistických. Úspěch této transakce jest odůvodněn tím, že zabavené částky, ačkoli předpisované v procentech kapitalisované hodnoty, mohou býti zaplacený přímo nebo nepřímo (pojištěním nebo vypůjčením) z důchodu, a že je stát ihned vrací do oběhu svými výdaji. Důchody tedy mohou být bez obavy zabavovány, jsou-li hned znovu rozdělovány; základním pravidlem však zůstává, že stát nesmí konfiskovati více, než může produktivně vydati. To je socialistické pravidlo pro zdanění.

63. *Jak jsme doplatili na válku. 287*

Ve válce se musí do posledního cvočku platit hotově. Armády se nemohou živiti a zabíjeti dluhopisy. Lidé se seženou odvody,

peníze částečně přímými daněmi a inflací, hlavně však výpůjčkami od kapitalistů přes protesty dělnické strany proti osvobození kapitálu od branné povinnosti. Podivný následek: aby zaplatil kapitalistům úroky z válečných půjček, musí je kancléř pokladu zdaniti tak silně, že jako třída na tom ztrácejí. Petr, jenž nepůjčil, jest olupován, aby bylo zapláceno Pavlovi, jenž půjčil. Poněvadž vlastníci, kteří mají válečné půjčky, získávají na účet vlastníků, kteří jich nemají, je jednomyslný protest kapitalistů vyloučen. Příklad. Avšak tvrzení dělnické strany, že by se vlastnické třídě jako celku vyplatilo zrušení státního dluhu, je nicméně správné. Financování války *konsolidovanými* půjčkami. Poněvadž kapitál investovaný ve válce je naprosto ztráven, a to ničivým způsobem, nevybavuje (na rozdíl od průmyslového kapitálu) národa lépe pro příští výrobu. Válečné půjčky jsou sice zaznamenány v knihách Anglické banky jako existující kapitál, jsou však pouhým dluhem. Země jest ochuzována pro zaplacení úroků ze sedmimiliardového neexistujícího kapitálu. Důvody, proč není radno tento dluh přímo zrušiti; poněvadž však válka měla v zápětí ohromnou spotřebu kapitálu a poněvadž je po ní na světě méně důchodů k rozdělení než dříve, je nevyhnutelné zahalené zrušení aspoň části dluhu. Naší metodou zrušení je nové rozdělení důchodů mezi majiteli válečných půjček a ostatními kapitalisty. Ohromné výpůjčky a konfiskace kapitálu byly účelné, když stát měl válečné zaměstnání pro neomezený počet proletářů; nyní však, když stát je demobilisoval, aniž by jim opatřil mírové zaměstnání, propadli demobilisování nejvyšší nouzi. Proto musí kapitalisté dodatkem k placení na své vlastní úroky platiti jim podpory v nezaměstnání.

64. *Dávky na umoření státního dluhu.* 292

Ačkoli je daň z kapitálu nesmyslem, nejsou všechny k tomu směřující návrhy neproveditelné. Kapitalistická vláda by mohla bez hotových peněz a bez otřesu peněžního trhu nebo úrokové míry zrušiti vnitřní část státního dluhu, aby snížila zdanění průmyslu, při čemž by zrušení dluhu zakryla dávkou z kapitalizovaných hodnot a místo zaplacení by přijímala dluhopisy i akcie v nominální hodnotě. Příklady. Proti takovému postupu lze namítnouti, že dávky (na rozdíl od ustálených každoročních daní) jsou nájezdem na soukromé vlastnictví. Podrývají tudíž pocit bezpečnosti, nutný ve spořádané společnosti, a jsou-li jednou přijaty za běžný prostředek, znemravňují neobyčejně vlády.

Kancléř pokladu, provozující nájezdy, je velmi nežádoucí. Obvyklé způsoby zdanění důchodů a nacionalisace za náhradu jsou k dispozici a jest jim dáti přednost.

65. *Konstruktivní problém rozřešen!* 295

Rekapitulace. Obtíže s uplatněním konstruktivního programu socialismu nejsou obsaženy ve fysické, nýbrž v metafysické stránce problému: ve vůli k rovnosti. Až stát získá definitivně prakticky naprostou vládu nad národním důchodem, bude mít moc rozdělovati jej nestejně; tato možnost může získati (a do jisté míry také získala) nejrozhodnější odpůrce socialismu pro jeho konstruktivní politická opatření. Socialismus, neznalecky prováděn, může tedy vésti k státnímu kapitalismu místo k státnímu socialismu, neboť k oběma až do okamžiku konečného způsobu dělení vede tatáž cesta. Rozřešení konstruktivního problému socialismu nerozptyluje obav poplašenců, kteří nerozumějí problému, ani jeho řešení, a spojují se slovem socialismus jen rudé pustošení a zločiny. Proto je nutno připojiti úvahu o vlivu socialismu na některá zařízení, jiná než ekonomická.

66. *Pseudosocialismus.* 297

Válka ukázala, jak stát může konfiskovati důchody jedné skupiny občanů a předati je jiné skupině (s úmyslem nebo bez úmyslu vyrovnati důchody nebo nacionalisovati průmysl či dopravu); tím také ukázala, jak může kterákoli vládnoucí třída, zájmová skupina nebo klika, získavši pro sebe kabinet, využití státní moci k sobeckým účelům pod škraboškou reforem nebo politických nezbytností. Každá reakce i každý omyl a stejně i každá opravdová reforma jsou pro někoho výnosné; proto jim nikdy nechybí přesvědčivých obhájců. Příklady pro vykořisťování daní a obecních dávek, jakož i soukromé dobročinnosti kapitalismem i odborovým hnutím. Veřejné sady, nadační školy, zahradní města, subvence. Státní subvence majitelům dolů roku 1925 nesocialistická, ba ani nekapitalistická, nýbrž prostě neobchodnická. Poplarismus. Škody natropené subvencemi a podporami. Subvence + poplarismus pálí svíčku na obou koncích. Nebezpečí, že soukromé nebo klikařské zájmy využijí cílevědomé donucovací a konfiskační moci státu, je zvyšována značně moderní americkou praxí, která zaměstnává v průmyslu

prvotřídní hlavy. Americké odborové organisace jednají podle tohoto vzoru. Překvapující výsledky. Co by znamenalo, kdyby si to osvojily anglické odborové organisace. Socialisté budou přes to trvati na rovnosti důchodů, aby zabránili kapitalistickému velkopodnikání a odborové aristokracii v ovládnutí kolektivistické vlády.

67. *Kapitalismus v neustálém pohybu.* 305

Nic se nezastaví! Doslovný konservatismus nemožný. Lidská společnost se podobá ledovci, zdánlivě tuhému, stále se však pohybujícímu, stále se měnícímu. K porozumění nynějším i budoucím změnám je třeba rozuměti dřívějším. Příklady každého hospodářského vývojového stadia ještě trvají a mohou býti bezprostředně studovány. Bez takového studia budeme jistě zavedeni na scestí a buď zkorumpováni nebo znechuceni. Dobrodružství kapitalismu v honbě za ziskem, podniknutá jako napínavé výpravy vynikajícími jednotlivci bez špinavých cílů, jsou uváděna jako slavná historie našeho rodu. S druhé strany, hanebnější události při této honbě mohou býti připsány hrabivosti kapitalistů, nikoli ukrutnosti a pobožnůstkářství jejich zástupců. Oba názory možno stavěti sofisticky proti sobě. Kapitalista může být náhodou geniem, stejně jako hlupákem nebo zločincem. Ale kapitalista je právě pouze člověk, mající přebytkové peníze a zákonný nárok na upírání jich hladovým. Mimo běžnou opatrnost a sobectví není třeba zvláštní schopnosti nebo cviku k funkci kapitalisty; právní a bursovní zástupce, bankéř a podnikatel doručí kapitál proletářům a dohlédnou, aby jej tito po ztrávení nahradili s úrokem. I nejinteligentnější žena může jen investovati své peníze, což je daleko prospěšnější, než vydá-li je na dobročinnost. Ale podnikatelé a finančníci, kteří vykořisťují její kapitál, jsou vyčerpáním domácích trhů a starých oborů doháněni k financování geniů, kteří dělají pokusy, badají, vynalézají, dobývají. Nemohou se starati o účinky těchto podniků na svět nebo i jen na národ, stačí, když z toho mají akcionáři peníze. Kapitál, aby se zachránil před rozpadem, musí neunavně a bez ustání hledati investice. Pouhý konservatismus nechrání proti této železné nutnosti. Výsadní společnosti, Připojení Indie, Bornea, Rhodesie k břemenu pozemního i námořního zbrojení bílého Angličana. Může to posunouti naše hlavní město z Middlesexu do Asie nebo Západní Afriky. Naše bezradnost v takovém případě. Netřeba

ještě skládat kufry; musíme však odložit statickou představu o civilisaci a zeměpisu.

68. *Kapitalismus — auto bez šoféra.* 311

Ovládaný pohyb je dobrá věc; pohyb kapitálu je však neovladatelný a nebezpečný. Poněvadž budoucnost civilisace závisí na tom, aby vláda ovládla síly, unášející kapitalismus, je třeba jim rozuměti. Velmi málo lidí jim rozumí; vláda ani voliči mezi nimi nejsou. Rozdíl mezi vládnoucími a ovládanými. Vlády vědí, že je třeba vládnouti, a chtějí vládnouti. Ovládaní toho nevědí; mají odpor k vládě a chtějí svobodu. Tento odpor (hlavní to slabina demokracie) neměl velkého významu, dokud lid neměl volebního práva (na př. za Alžběty nebo Cromwella). Když však bylo třeba velkého rozšíření státního aparátu i daní k dozoru nad kapitalismem a k jeho vytlačování, vedla buržoasní demokracie k zesílení odporu voličstva k vládě, a proletářská demokracie pokračovala v buržoasní tradici. Tím způsobené ochromení parlamentu vyvolalo touhu po diktatuře; Evropa začala volati po politických biřících. Kolísající mezi neschopností k dobrému vládnutí a nechutí k jakémukoli poslouchání, jsme příkladem jak pro zneužití moci, tak pro zlořády svobody, aniž bychom vyšetřili hranice jednoho nebo druhého.

69. *Přírozená hranice svobody.*

Nerodíme se svobodni. Příroda je nejvyšším tyranem a v našich šířkách přísným učitelem. Průmyslový pokrok není v podstatě ničím jiným, než vynalezením způsobů, jak s menší námahou vykonati úkoly, ukládané přírodou, zkrátka: ušetřiti práci a získati volnou chvíli. Některé příklady. Skutečná svoboda — toť volná chvíle. Politické osvobození nemůže zvětšiti svobody, nezvětší-li volné chvíle. Příklad: běžná ženina práce. Spánek, jídlo, odpočinek a pohyb nejsou volnou chvílí; jsou nutností. Sedmihodinný pracovní den dává nejvýš šest hodin volné chvíle ze 17 nepracovních hodin. Majetná žena. Volná chvíle je jí podnětem k udržení její posice. Všichni námezdní dělníci cení volnou chvíli výše než mzdu. Vlastnictví je předmětem touhy, protože dává maximum volné chvíle. Poněvadž však volná chvíle dává svobodu a svoboda ukládá odpovědnost a sebeurčení, obávají se jí lidé, zvyklí na poručenství (na př. vojáci a služky). Národní fond volné chvíle. Jeho dnešní špatné rozdělení. Vylíčení vymyšleného čtyřhodinného pracovního dne.

Výjimky z nepřetržité práce v pravidelné pracovní době. Těhotenství a chování dětí. Práce umělců, vědců, politiků. Pravidelná pracovní doba je pouze základem rozvrhu. Čtyřhodinný pracovní den může v praxi znamenati šest dní práce za měsíc, dva měsíce za rok, nebo dřívější pensionování. *Zákazový komplex* a děcko z *Punche*. Opak *anarchistického komplexu*. Instinktivní odpor k socialismu jakožto k otroctví zatemňuje jeho představu jako záruky nejvyšší možné volné chvíle a tedy i svobody.

70. *Renta ze schopnosti.* 326

Správné společenské použití duševních schopností. Metody, jak učiniti výjimečné osobní nadání výnosným. Je-li nadání oblíbené (případy umělců, chirurgů, přeborníků a pod.), je s ním spojena usilovná práce, ne však politická nebo hospodářská moc. Poněvadž výnosnost takového nadání je funkcí jeho vzácnosti, nemůže obohatiti svého majitele v nijak hrozivé míře, a lze to kontrolovati daněmi. Náhodné větší důchody nemají významu, je-li rovnost důchodů všeobecná. Nemožnost žíti nákladněji, než nejbohatší třída. Milionáři se proto zbavují peněz. Zvláštním případem je nadání k vykořisťování jiných, jež je sociálním nebezpečím. Jeho formy. Správní nadání. Nadání k uplatnění autority a k udržování kázně. Obojí je nezbytné v průmyslu i v každé organisované činnosti. Uplatňováno taktně, není neoblíbeno, neboť většina lidí si ráda ušetří námahu s přemýšlením a není proto neochotna dáti se vésti. Autorita a poslušnost nejsou samy o sobě nikdy nepopulární; kapitalismus však, vytvořiv třídní rozdíly a sdruživ autoritu s nadutostí, ničí společenskou rovnost, které je nevyhnutelně zapotřebí k dobrovolné poslušnosti. Nadávky, pohánění otroků, klení, bití a loudavost. Obtíže lze spíše očekávati od odporu k velení, než od poslušnosti vážených a oblíbených velitelů. Na štěstí osoby výjimečných schopností nepotřebují k jich uplatnění zvláštního podnětu. Příklady jejich neúspěchu v podřízeném povolání. V našich socialisovaných institucích nežádají nadměrného důchodu. Prání opravdové dámy nebo gentlemana. Oba jsou nuceni jednat jako záškodníci v kapitalistickém obchodním světě, v němž organisátoři a finančníci na podkladě své zvláštní bystrosti mohou urvati úžasné díly národního důchodu, jakožto *rentu ze schopnosti*. Co je to *renta*? Nemůže být zrušena, může být však nacionalisována. Marnost hádek o nepostradatelnost mezi podnikatelem a dělníky. Nadání k vykořisťování je pro

majitele půdy a kapitalistu stejně nepostradatelné, jako pro proletáře. Řízení své práce potřebují všichni tři. Nacionalisace a rovnost socialisuje rentu ze schopnosti stejně jako rentu z půdy a kapitálu, totiž zamezením individuálního jejího přivlastňování.

71. *Stranická politika.* 338

Nemusí to býti vždy socialistická vláda, která učiní opatření, směřující k socialismu. Mnohá z nich mohou učiniti (jako se již stalo) protisocialistické kabinety. Vzrůst dělnické strany a ohromná převaha proletářského voličstva slibuje úplné dobytí dolní sněmovny dělnickou stranou. Potom se vítězná dělnická strana rozštěpí na několik nesmiřitelných skupin, čímž bude parlamentní vláda znemožněna, nebude-li v ní jednomyslné socialistické většiny, jíž bude opravdu jasné, co je socialismus. Předchozí případ. *Dlouhý parlament.* Nebezpečí nehrozí jen dělnické straně. Každá politická strana, která dosáhne naprosté převahy v dolní sněmovně, může se rozpadnouti a skončiti diktaturou. Triumf konservativců, dosažený protiruskou panikou roku 1924, rozbil téměř konservativní stranu. Velké většiny v parlamentě neumožňují kabinetům ani zdaleka volnost jednání, nýbrž ničí jejich soudržnost a oslabují stranu. Demoralisace parlamentu v období velkých většin od jihoafrické války. Zatajování příprav na válku 1914—1918. Parlamentní význam skutečnosti, že socialismus nemůže být otřesen politickými bouřemi a převraty.

72. *Stranický systém.* 342

Rozšířená neznalost o tom, co vlastně znamená stranický systém, jenž zotročuje hlasující vně i uvnitř parlamentu. Jeho výhodou je, že má-li dolní sněmovna dobré a schopné vůdce, nezáleží na řadových poslancích. Jeho zavedení válečným opatřením Viléma III. Výsledek všeobecných voleb je při něm určován nikoli spolehlivými stranickými voliči, nýbrž kolísavou skupinou neodvislých voličů, kteří volí bez ohledu na stranický systém podle své okamžité záliby. Je to v podstatě systém dvou stran, totiž pevné vládní strany většiny a proti ní pevné opoziční strany menšiny. Převládne-li neodvislost, tvoří se skupiny, z nichž žádná nemá ve sněmovně většiny; pak může vůdce utvořiti kabinet a vládnouti pouze spojením dostatečného počtu skupin ve většinu. Takové koalice se jmenují *bloky*. Jejich soudržnost

je malá a netrvá dlouho. To se ukazuje ve francouzské sněmovně. Možnost toho zjevu v anglické dolní sněmovně. Jiné možnosti. Vláda prostřednictvím komisí, jako je tomu v našich samosprávných korporacích. Je to místní přežitek starého systému zvláštních královských kabinetů, na nějž byl naroubován stranický systém. Nestranické metody místní samosprávy jsou zcela účinné. Vzrůstající tendence k uvolnění přísného stranického systému v parlamentě prohlašování stále více otázek za nestranické. Tendence k odstoupení vlády jen po porážce při hlasování o projevu důvěry. Naše dvě sněmovny nestačí na úkol, jež jim ukládají moderní poměry. Potřeba změny, případně zřízení nových sněmoven. Návrhy manželů Webbových.

73. *Různé směry v dělnické straně.* 349

Otázky, v nichž je dnešní zdánlivá jednomyslnost dělnické strany klamem, na př. právo na stávku. Socialismus a povinná společenská služba *versus* odborové hnutí a smluvní svoboda. Návrh zákona o povinné společenské službě a trestání stávek by rozštěpil stranu. Velikost moderních stávek následkem rozvoje odborového hnutí z cechovních organizací v průmyslové svazy. Moderní stávky mají tendenci stát se zhoubnými občanskými válkami. Důvody pro pracovní povinnost. Vojenská a civilní služba. Bude-li předložen takový návrh, spojí se nesocialističtí odboráři s konservativci proti socialismu.

74. *Náboženské různice.* 353

Děti národa. Vyučování náboženství na veřejných školách. Je nemožno, aby mnohotvárný spor názorů o tomto předmětu byl vyjádřen protikladem dvou stran v dolní sněmovně. Sektářské soukromé školy. Římsko-katolické a nonkonformistické pochybnosti. Pasivní resistance. Neproveditelné řešení. Cowper-Templeva klausule. Bible a Kopernikova astronomie. Moderní fyzika a evoluční biologie. Vyznavači vědy jsou stejnými fanatiky, jako církevníci. Světská výchova nemožna, protože děti nutno vyučovati chování, a konečné důvody mravného chování jsou metafysické. Slabiny systému pracujícího s tresty. Představy o Bohu. Zosobnění Boha jako *velkého tatínka* a římsko-katolická představa *velké maminky* potřebny dětem. Voltaire a Robespierre předstiženi dětským pokojem. Comteův zákon o třech stadiích víry. Snaha rodičů, voličů, zvolených funkcionářů a vlády vnutiti násilně všem lidem své náboženství, zvyky, názvy,

institute, ba i nářečí. Takové vytlačení jedné víry druhou může být pokrokem. Snášenlivost je neslučitelná se stoprocentním sektářským smýšlením; historická období snášenlivosti byla jen příměřím nebo únavou po bitvě. Příklady moderního fanatismu. Snášenlivost mezi kapitalismem a socialismem je nemožná. Je proto třeba prokázat, že dělnická strana nemůže zavést socialismu vyhlazením jeho odpůrců, ani odpůrci socialismu nemohou zabránit jeho zavedení vyhlazením socialistů.

75. Revoluce. 363

Rozdíl mezi revolucí, volbami a řádnou reformou. Revoluce přenáší násilím nebo hrozbou násilí politickou moc s jedné strany nebo jednoho vůdce na jinou stranu nebo jiného vůdce. Příklady z anglických dějin. Přejít politické moci s kapitalistů na proletariát je u nás proveden již formálně, ne však materiálně, neboť náš proletariát, jehož polovina žije příživnický z kapitalismu, a pouze polovina z vlastní produktivní práce, bude z poloviny na straně kapitalistů. *Vás jeho mnoho, jich je málo* je velmi problematičké a nebezpečné heslo. Vědomí této strach vzbuzující proletářské zálohy může podnítit kapitalisty k odmítnutí parlamentního rozhodnutí v jakékoli sporné otázce, obsahující vážný zásah socialismu do soukromého vlastnictví. Irský případ a zavržení parlamentní výsosti současně v několika kontinentálních zemích po válce nedovolují nám, abychom tuto možnost odbyli jako nepravděpodobnou. Ale nechť rozhodneme o politice hlasovacími lístky nebo ohněm a mečem, nemohou pouhá rozhodnutí o změně ani smetení odpůrců nic změnit, leč podle jména. Ruská revoluce provedla úplný převrat od absolutní monarchie k proletářské republice a vyhlásila zavedení komunismu místo kapitalismu; vítězští komunisté však byli nuceni sáhnouti opět ke kapitalismu a snažiti se o co možno nejlepší kontrolu nad ním. Jejich obtíže byly značně zvýšeny zkázou, způsobenou násilnou revolucí. Komunismus se může šířiti jen jako rozvíjení existující hospodářské civilizace; jejím náhlým svržením bude nutně vržen zpět. *Nevyhnutelnost postupného vývoje* nezahrnuje *nevyhnutelnost pokojného vývoje*; socialisté však se budou důrazně brániti občanské válce (nevnutí-li jí jim ovšem jejich odpůrci zavržením pokojných metod), protože občanská válka sice čistí cestu, ale nemůže přivésti blíže k cíli. Historická lekce v tomto směru. Francouzská revoluce a *mot* Fouquier Tinvilla. Proto je nutno probírat social-

lismus jakožto společenský řád vzhledem k jeho vlastním přednostem, bez ohledu na metody, jimiž možná bude dosaženo nutné politické moci k jeho zavedení.

76. *Změna musí být parlamentární.* 373

Poněvadž nelze zaručiti pokojného vyřešení zápasu o politické prvenství mezi kapitalisty a socialisty, musíme se smířiti s nepříjemnými možnostmi své horlivě oslavované bojechtivosti. Poněvadž však po ničivých bojích musí přijíti konstruktivní spolupráce, má-li býti civilisace zachována, může uskutečňování socialismu pokračovati po skončení bojů. Občanská válka může býti tudíž jen přerušením, a není třeba o ní déle uvažovati. Socialismus v parlamentě. Jak je možno, že inteligentní politikové-nesocialisté budou hlasovati pro řadu patřičně připravených a odškodněných nacionalisačních aktů, a že tyto nacionalisace budou provedeny, aniž by se změnil běžný chod dotyčných oborů, na nějž si lidové masy zvykly? Důležitost příprav; každá nacionalisace vyžaduje rozšíření státního a samosprávného aparátu. Socialismus není možno zavést jedním rázem. Kde se socialismus nutně zastaví před svým úplným zavedením?

77. *Subvencované soukromé podniky.* 379

Soukromé podnikání nebude úplně nahrazeno státním, může však učiniti úpadek, v kterémžto případě může žádati a dostati subvenci od státu. Jednoduchý příklad. Tento vývoj, dávno běžný v kulturních institucích, přešel nyní do velkopodnikání: příkladem je státní subvence těžařům roku 1925, čímž kapitalisté sami zavedli tuto praxi a poskytli tak vzor pro subvencování soukromých pokusných podniků za socialistické vlády. Přímá nacionalisace musí být omezena na dobře zavedené a vžitými metodami vedené obory výroby a dopravy. Budou-li státem subvencované podniky míti úspěch a přestanou-li býti pokusnými, je možno je nacionalisovati a vrátiti tím soukromé podnikání jeho vlastnímu úkolu: hledání nového, vynalézání a experimentování. Námitky dogmatických nacionalisátorů. Cílem socialisace není nacionalisace, nýbrž vyrovnání duchodů; nacionalisace je pouze prostředkem k tomu. Zneužívání subvencí. Olupování poplatníka. Subvence jako hypotéka. Národní válečné továrny. Jejich prodej soukromníkům po válce jako doklad nemožnosti nacionalisace nebo udržení něčeho, čeho vláda nemůže ihned využítí.

78. *Jak dlouho to bude trvat?*

Bude-li to trvat příliš dlouho, může revoluční výbuch zničit civilizaci. Pouze v spořádané a vysoce civilisované společnosti, ve státě s vysoce kvalifikovanou správní službou a s promyšleným zákoníkem, podporovaným všeobecným mravním souhlasem, je možno dosáhnouti rovnosti důchodů a ji udržeti. Její zavedení bude nutně nebezpečně pomalé, spíše než nebezpečně rychlé, neboť nejsme k socialismu vychováni a učíme své děti, že socialismus je bezbožnost. Avšak hmotné výhody opatření, směřujících k socialismu, ovlivňují proletářské rodiče (ohromnou to většinu) stále více a více ve prospěch socialistického hnutí. Tato tendence je podporována morálním pobouřením nad ukrutným počínáním kapitalismu a nad jeho špinavými zásadami. V socialistickém státě bude hospodářský egoismus asi na té morální úrovni, jako je nyní falešné hraní karet, místo aby byl, jako dnes, považován za klíč k společenské vážnosti.

79. *Socialismus a svoboda.* 386

Úzkostlivý strach před přílišným předpisováním je vyvolán nesčíslnými inspekcemi a omezeními k ochraně proletariátu před kapitalistickým vykořisťováním. V socialistickém státě by neměly smyslu. Příklady. Zaneprázdnění policie prosazováním soukromých vlastnických práv a potlačováním zločinů a výstřelků, zaviněných chudobou. Alkoholismus. Alkohol je velkým těшитelem. Umělá blaženost je za kapitalismu nepostradatelnou. Odvaha z kořalky. Omamné jedy. Nucená profylaxe jako náhražka zdravotnictví. Přímá omezení svobody soukromým vlastnictvím. *Právo na potulku*. Jelení obory a ovčí pastviny. Jsou svobody, které socialismus zruší. Svoboda zahálení. Nesmyslný názor, že kapitál a nikoli práce je pramenem bohatství. Příklad patentního a autorského práva. Neoficiální tyranie. Móda. Pravidla pro užívání pozemků. Význam konvencí.

80. *Socialismus a manželství.* 398

Socialisté rádi zapomínají, že lidé se brání novým svobodám více než novým zákonům. Manželství je různé v různých zemích. Občanský sňatek. Náboženský celibát a celibát komunistů negací manželství. Pro socialismus tyto různosti nic neznamenají, neboť rovnost důchodů se vztahuje nestranně na všechny. Proč je přes to zakořeněno přesvědčení, že socialismus změní manželství. Legenda o *nacionalisaci žen* v Rusku. Jsou-li ženy

a děti hospodářsky závislé na manželích a otcích, je manželství otroctvím pro manželky a domov vězením pro děti. Socialismus je učiní hospodářsky neodvislými; tím rozbije okovy a otevře brány vězení. Pravděpodobné následky. Zlepšení domácích mravů. Stát by měl působiti k rozluce rozvedených manželů a odstraniti tím možnost, aby rozbitý svazek byl jedním z manželů vynucován buď z pomstychtivosti nebo z náboženských důvodů. Srážka církve a státu v manželské otázce. Stát musí působiti k regulaci počtu obyvatelstva. Poněvadž socialismus vyjasní zmatek, do něhož kapitalismus svými nutnými důsledky (příživnickou prací a předčasným přelidněním) uvrhl populační otázku, je zásah socialistického státu pravděpodobnější, než kapitalistického. Různé prostředky. Omezování nebo podněcování početnosti rodin. Mnohoženství. Zkušenosti *Svatých dnešních dnů* (Mormonů) v tomto směru. Vyznamenání početných rodin a stihání regulace porodů. Vybavování rodičů státem. Povinné rodičství. Jednoženství je proveditelné pouze tam, kde je stejný počet mužů a žen. Příklad s válkou, zabíjející muže. Protichůdné ideály rodinného života mají vliv na populaci. Ideál, platný v Bass-Rocku. Burský ideál. Ideály, jimž je vzorem bungalow; jiné, jimž je vzorem monstre-hotel.

81. *Socialismus a děti.* 404

Dítě státní školy. Nutnost ochrany dětí vůči vlastním rodičům. Společnost proti týrání dětí. Nový zákon o adopcích. Potřeba zásadní organisace dětského života. Školy v podstatě žaláři. Všeobecná nevědomost po 9 letech povinné školní docházky. Hranice dětské svobody. Skutečná povaha a cíl výchovy. Naše nejpošetilejší omyly o ní. Škoda, způsobená dětem nucením jich k učení předmětům, pro něž nemají dosti chápavosti a nadání. Děvčata a nucené dření Beethovena. Hoši a nucené dření klasiků a matematiky. Eton nejprve hry zakazoval; nyní k nim donucuje. Děti jsou kroceny bitím jako šelmy; nalévá se do nich učení jako do hrnců. Příležitost pro sadisty a *milovníky* dětí. Dítě je ve škole psancem. Typický případ surového útoku. Nesnesitelné napětí v poměru učitelů a dětí. Školy jsou sice výchovně zhoubné, ale mají mimochodem dobré účinky tím, že podněcují *promiskuitu* společenského styku. Universitní způsoby. Středostavovské způsoby. Způsoby obvyklé v zahradních městech a letních školách. Snobismus a třídní přehrady kapitalismu překážejí ukojení potřeby soukromého života i svobodné

volby společnosti. Socialismus má v tomto ohledu přednost. Praktická výchova k hodnosti občana. Získávání vědomostí nelze odporovati důvodem, že jich může být použito ke zlému jako k dobrému, a proto je nutno spojit je s morální výchovou a vštípením etických zásad. Nauky, jichž socialistický stát nebude trpěti. Rozmanitost a neslučitelnost britských náboženství. Prvotní hřích. Zatracení v hořící smole. Duše dětí potřebují více ochrany, než jejich těla. Bible. Je zapotřebí víry, společné všem občanům. Některé předsudky je nutno vštěpovati. Je zapotřebí *druhé přirozenosti*. Meze státního proselytismu. Kromě nejnutnějšího minima výchovy by měla být ponechána každému volnost, aby si našel své zaměstnání i vhodnou duševní stravu.

82. Socialismus a církev. 420

Bude socialistický stát trpěti církev? Je třeba objektivní diskuse o této otázce. Přehled věkovitého zápasu církve a státu o vliv na politické a společenské instituce. Inkvisice a *Hvězdná dvorana*. Theokracie ještě neztratila své moci. Mormonská theokracie. *Křesťanská věda*. Prvá i druhá v srážce se světskou vládou. Nové církve uchvacují moc nad světskými vládami tím, že popírají svou církevní povahu. Moderní persekuce a fanatismus ve jménu vědy. Doznaná církev křesťanské vědy *versus* přestrojená církev vědy Jennera a Pasteura. Podmínky vykonávání veřejných funkcí, vstupu do vládních sborů a povolání. Podmínka anglikanismu prolomena odporem Angličanů proti setrvání v anglikánské církvi. Kwakeři. Připuštění rozkolníků, židů a konečně i ateistů do parlamentu, což vedlo k občanskému sňatku a pohřbu a civilní registraci porodů místo křtu. Stát se tím dostal do moci pseudo-vědecké orthodoxie. Výstřelky této nové víry v Americe a nových evropských republikách. Aktiva náboženství jsou tytéž jako aktiva vědy. Mas lhostejných k oběma nelze ovládati bez vštípené víry (oficiální *druhé přirozenosti*). Moderní konflikty mezi světskou autoritou a církevní naukou. Pohřbívání žehem. Práva zvířat. Užívání katedrál. Stav v Rusku: stát trpí církev, ale její učení pranýřuje jako opium lidu. Tento pohrdavě snášelivý antiklerikalismus je nutně přechodný; pozitivní učení je nevyhnutelné. Subjektivní náboženství. Odvaha. Indiánské ideály. Muž jako lovec-válečník, žena jako vše ostatní. Politická neužitečnost bojovnosti a sportovního ducha. Bojovní mužové zbabělci a lenochy v myšlení. Ženy se obávají, že socialismus napadne

jejich náboženství. Není to nutno, není-li nerovnost důchodů částí dotyčného náboženství. Je třeba se vystříhati zavedení socialismu jako katolické církve s neomylným prorokem a spasitelem. Moskevská Třetí internacionála je v podstatě takovou církví s Karlem Marxem jako prorokem. Srazí se nutně se sověty, které si ji nutně podřídí. Nesmíme však proto zavrhovati její učení a tupiti jejího proroka, jako nezavrhujeme učení Kristova a nezlehčujeme jeho charakteru, když trváme na tom, že v Anglii má vládnouti stát a ne církev. Marxovy zásluhy.

83. Běžné omyly.

Inteligentní žena musí odolati přání zasáhnouti, hovoří-li nebo píše-li v novinách o socialismu a kapitalismu lidé jim nerozumějící. Nic neznamenantující nadávky a zneužívání nomenklatury. Politikové přikládají nevhodné názvy sobě i jiným. Protismyslné názvy, jako *anarcho-komunisté*. Skutečné rozdíly. Přímá akce *versus* fabianismus. Kapitalismus chudého člověka a jeho formy. Vystupuje často pod škraboškou socialismu. Okolnost, že hrubší druh přívrženců přímé akce si dali název *komunistů*, způsobuje anomálii, že dělnická strana vylučuje komunisty, ačkoli propaguje komunistické zákonodárství. Fašismus, vzniklý z netrpělivého rozhořčení nad parlamentarismem, je společný krajní pravici i levici. Metody přímé akce. Generální stávka. Je nesmyslem a neschopna zameziti válku. Pacifismus. Nadnárodní organizace společnosti. Říše a federace. Zmatené názory o demokracii. Proletariát žárliv na oficiální moc. Výsledek: autokracie v odborových organizacích. Dělníci vůdcové většími samovládci, než páirové, a většími cyniky ohledně politických schopností pracující třídy, než střední třída a aristokratičtí idealisté. V praxi nebyla demokracie nikdy demokratickou; nádeje na všeobecný blahobyť spojované s každým rozšířením politických práv (počínaje volební reformou roku 1832 a volebním právem žen konče) zklamány. Reakce. Kázeň pro všechny, volební právo nikomu. Proč mají ženy lpěti rozhodně na svém volebním právu. Poměrné zastoupení odmítáno dělnickou stranou. Potřeba vědeckého kritéria politických schopností. Lidé, kteří užívají demokracie jako žebříku k politické moci, zavrhuji ji jako nebezpečný zlořád, jakmile se k moci dostanou. Skutečným cílem demokracie je zavést opravdovou aristokracii. K tomu cíli je nejprve třeba zjistiti, kdo jsou aristokraté, a v tom

směru lidové hlasování selhává. Paní *Každá* volí paní *Některou*, shledá však, že volila paní *Hloupou*.

84. *Závěr.* 444

Poslední slovo. Nebezpečí zoufalosti následkem přehnaného soucitu. Společenská zla nejsou na štěstí miliononásobnými zly. Utrpení není hromadné, mrhání však je hromadné. Socialistický odpor vůči mrhání. Čest, zdraví a radost srdce nejsou za kapitalismu možny; boháči i chudáci jsou stejně ohavní; obojí musí zmizeti. Naše potřeba bližních, jichž zájmy se neprotiví našim, odporuje kapitalistickým zásadám. Netrpělivi dědicové. Svobodná povolání. Lov manželů. Společenské třenice jsou nesmírné: kapitalismus sype písek místo oleje do ložisek našeho společenského stroje. Námitky optimistovy. Vrozená laskavost. Kapitalismus začínal s lepšími úmysly, než prvotní křesťanství. Dobrá vůle nestačí; dokud nenajde správné cesty, je nebezpečná. Cit nepodložený rozumem nejistým vůdcem. Věříme tomu, čemu si přejeme věřit; je-li naše činnost ovlivněna peněžním zájmem, bude porušena v základech, nauce i praksi, až dobře smýšlející občané nebudou vědět ani o jediné poctivé metodě nebo nauce. Hledající nezištné služby narážíme všude na kořistnictví a odborářství. Výsledkem je cynismus a pesimismus. *Gulliverovy cesty* a *Candide*. Rovnost duchodů by z těchto knih učinila pouhé klinické přednášky o zašlých chorobách. Prostý a ušlechtilý význam urozenosti.

Dodatek místo bibliografie. 453

Technická literatura o kapitalismu a socialismu většinou abstraktní, nelidská a napsaná učenou hantýrkou, kterou mohou čísti pouze odborníci. Neúspěch definice kapitálu a socialismu. Národohospodáři raného kapitalismu; jejich jasnost. Ricardo, De Quincey, Austin. Socialistická reakce: Proudhon a Marx. Akademická reakce: John Stuart Mill, Cairnes, Maynard Keynes. Umělecká reakce: Ruskin, Carlyle, Morris. Reakce romanopisců: Dickens a Wells, Galsworthy a Bennett. Reakce v divadle: Ibsen a Strindberg. Henry George a nacionalisace půdy. Literatura k přeměně socialismu z povstaleckého hnutí liberální tradice v ústavní hnutí. *Fabiánská pojednání*. Sidney a Beatrice Webbovi. Autorovy příspěvky.

Autorova poznámka k lidovému vydání. 461

Rejstřík. 465